הלכה · משנה תורה · ספר שופטים

משנה תורה, הלכות אבל

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה תורה, הלכות אבל

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-תורה-הלכות-אבל/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 7
פרק ד 9
פרק ה 10
פרק ו 12
פרק ז 14
פרק ח 15
פרק ט 16
פרק י 18
פרק יא 19
פרק יב 21
פרק יג 22
פרק יד 23

פרק א

א מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י יט) "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הֲיִיטַב בְּעֵינֵי ה'". וְאֵין אֲבֵלוּת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה. אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה יָמִים אֵינוֹ דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (בראשית נ י) "וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים" נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה:

ב מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב אָדָם בָּאֵבֶל. מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת אֵינוֹ אָסוּר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ דָּוִד וְסָךְ כְּשֶׁמֵּת הַיֶּלֶד טֶרֶם שֶׁיִּקָּבֵר:

ג הָרוֹגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מְנִיחִין אוֹתָן לְהִקָּבֵר מֵאֵימָתַי מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִשֶּׁיִּתְיָאֲשׁוּ לִשְׁאל לַמֶּלֶךְ לְקָבְרָן. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגְנֹב אוֹתָן:

ד מִי שֶׁטָּבַע בַּנָּהָר אוֹ מִי שֶׁאָכָלַתּוּ חַיָּה רָעָה. מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מְצָאוּהוּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ אוֹ יִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקֵּשׁ:

ה מִי שֶׁדַּרְכָּן לִשְׁלֹחַ הַמֵּת לִמְדִינָה אַחֶרֶת לְקָבְרוֹ וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבֵר מֵעֵת שֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶן מִלְּלַוּוֹתוֹ מַתְחִילִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל:

ו הַנִּפְלִים אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן. וְכָל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּאָדָם הֲרֵי זֶה נֵפֶל. אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו:

ז וְאִם נוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד מִתְאַבְּלִים עָלָיו:

ח בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת וּבֶן שְׁמוֹנָה שֶׁמֵּת אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וּמִי שֶׁיָּצָא מֵחֲתִךְ אוֹ מֵרֶסֶס אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו. הֲרֵי זֶה נֵפֶל וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן וְלֹא מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶם:

ט כָּל הָרוֹגֵי מַלְכוּת אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֶרְגוּ בְּדִין הַמֶּלֶךְ וְהַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהָרְגָן. הֲרֵי אֵלּוּ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶן כָּל דָּבָר. וּמְמוֹנָם לַמֶּלֶךְ. וְנִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן. אֲבָל כָּל הָרוֹגֵי בֵּית דִּין אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן אֲבָל אוֹנְנִין. שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. וְאֵין נִקְבָּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר. וּמְמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם:

י כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עֹל הַמִּצְוֹת מֵעַל צַוָּארָן וְאֵין נִכְלָלִין בְּכְלַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת וּבִכְבוֹד הַמּוֹעֲדוֹת וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּבְנֵי חוֹרִין לְעַצְמָן [כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת] וְכֵן הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין [וְהַמּוּמָרִים] וְהַמּוֹסְרִין כָּל אֵלּוּ אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן. אֶלָּא אֲחֵיהֶם וּשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים

וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים שֶׁהֲרֵי אָבְדוּ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (תהילים קלט כא) "הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא":

יא הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לָדַעַת אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל דָּבָר וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו וְאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ. אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבוֹד לַחַיִּים. וְאֵי זֶהוּ הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לָדַעַת. לֹא שֶׁעָלָה לַגַּג וְנָפַל וּמֵת אֶלָּא הָאוֹמֵר הֲרֵינִי עוֹלֶה לְרֹאשׁ הַגַּג. רָאוּהוּ שֶׁעָלָה מִיָּד דֶּרֶךְ כַּעַס אוֹ שֶׁהָיָה מֵצֵר וְנָפַל וּמֵת. הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לָדַעַת. אֲבָל אִם רָאוּהוּ חָנוּךְ וְתָלוּי בְּאִילָן אוֹ הִרּוּג וּמַשְׁלְךְ עַל גַּב סֵיפוֹ הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כָּל הַמֵּתִים וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דָּבָר:

פרק ב

א אֵלּוּ שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה. אִמּוֹ וְאָבִיו בְּנוֹ וּבִתּוֹ וְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. וּמִדִּבְרֵיהֶם שֶׁיִּתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה. וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ. וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ:

ב אֲפִלּוּ הַכֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ וְלַאֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאָבִיו. מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן. וְאִם הָיְתָה אֲחוֹתוֹ זוֹ הַנְּשׂוּאָה מֵאָבִיו הֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה:

ג בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כְּלָל. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבָנָיו אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הוּא וְאִמּוֹ אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה. וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ וְלֹא אוֹנֵן וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת וְלֹא מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו:

ד כָּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם בִּפְנֵיהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁמֵּת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ אוֹ אֵם בְּנוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ בִּפְנֵי בְּנוֹ וְלִנְהֹג אֲבֵלוּת בְּפָנָיו אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֵינוֹ חַיָּב. וְכֵן בִּשְׁאָר הַקְּרוֹבִים:

ה אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׁאָר קְרוֹבִים אֶלָּא עַל אֲבִיהָ וְעַל אִמָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת עֲלֵיהֶן בְּפָנֶיהָ. כֵּיצַד. מִי שֶׁמֵּת חָמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ כּוֹפֶה מִטָּתוֹ וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ אֲבָל לֹא שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ נוֹהֶגֶת אֲבֵלוּת בְּפָנָיו. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבִים כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֲחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָהּ וְהָאִשָּׁה שֶׁמֵּת אֲחִי בַּעְלָהּ אוֹ בְּנוֹ אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה. וְכֵן יֵרָאֶה לִי שֶׁאִם מֵתָה אֵשֶׁת קְרוֹבוֹ אוֹ בַּעַל קְרוֹבָתוֹ כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה אֵשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בַּעַל בִּתּוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ו כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֲבֵלוּת. שֶׁהֲרֵי נִדְחֵית לוֹ הַטֻּמְאָה מִפְּנֵי קְרוֹבָיו כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְיִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ב) "כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כא ג) "לָהּ יִטַּמָּא" מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאִם לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְכָרִים שֶׁהֻזְהֲרוּ עַל הַטֻּמְאָה אֲבָל הַכֹּהֲנוֹת הוֹאִיל וְאֵינָן מֻזְהָרוֹת עַל הַטֻּמְאָה כֵּן אֵינָן מְצֻוּוֹת לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים. אֶלָּא אִם רָצוּ מִתְטַמְּאוֹת וְאִם לָאוּ לֹא מְטַמְּאוֹת:

ז אִשְׁתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן מִתְטַמֵּא לָהּ עַל כָּרְחוֹ. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. עֲשָׂאוּהָ כְּמֵת מִצְוָה. כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא לֹא תִּמְצָא מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא לִנְשׂוֹאֶהָ בִּלְבַד אֲבָל הָאֲרוּסָה אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ:

ח וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כְּגוֹן הֲרוּגֵי בֵּית דִּין וְשֶׁפְּרָשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר וְהַנִּפְלִים וְהַמְאֻבָּד עַצְמוֹ לְדַעַת אֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא לָהֶן. וְעַד מָתַי מְצֻוֶּה לְהִתְטַמֵּא לְקְרוֹבָיו עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֶל. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֶל הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַמֵּתִים שֶׁאִם נִטְמָא בָּהֶן לוֹקֶה:

ט אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ. לְפִיכָךְ מִי שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ וְנִשֵּׂאת וּבָא בַּעְלָהּ. שְׁנֵיהֶן אֵין מְטַמְּאִין לָהּ שֶׁהֲרֵי הִיא פְּסוּלָה לִשְׁנֵיהֶן. אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְאִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה. וְכֵן מְטַמֵּא לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּסוּלִין. אֲפִלּוּ הָיוּ מַמְזֵרִים מְטַמֵּא לָהֶן:

י אֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ג) "הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". הַבְּתוּלָה פָּרָט לָאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת וּמַכַּת עֵץ תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ מִי שֶׁהָוְיְתָה בִּידֵי אִישׁ. אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ פָּרָט לָאֲרוּסָה שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכֹהֵן:

יא נִתְגָּרְשָׁה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵרוּסִין מְטַמֵּא לָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ג) "הַקְּרוֹבָה אֵלָיו" לְהָבִיא אֶת הַמְגֹרָשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין:

יב אֲחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ב) "וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו" (ויקרא כא ג) "וְלַאֲחוֹתוֹ". מַה בְּנוֹ הָרָאוּי לִירָשָׁתוֹ אַף אֲחִיו וַאֲחוֹתוֹ הָרְאוּיִים לִירָשָׁתוֹ:

יג הַסְּפֵקוֹת אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ג) "לָהּ יִטַּמָּא" מְטַמֵּא הוּא עַל הַוַּדַּאי וְאֵינוֹ מְטַמֵּא עַל הַסָּפֵק. לְפִיכָךְ הַוּלָדוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְהַבֵּן שֶׁהוּא סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֵרוֹן אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן מִסָּפֵק. וְכֵן כָּל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת סְפֵק גֵּרוּשִׁין אוֹ בְּגֵט פָּסוּל אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ:

יד אֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא לְאֵבֶר מִן הַחַי מֵאָבִיו וְלֹא לְעֶצֶם מֵעַצְמוֹת אָבִיו. וְכֵן הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁדְרָה קַיֶּמֶת:

טו נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו אֵינוֹ מִטַּמֵּא לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ב) "לְאָבִיו" בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים. הַטֻּמְאָה לַקְּרוֹבִים דְּחוּיָה הִיא וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל. לְפִיכָךְ אָסוּר לְכֹהֵן לְהִתְטַמֵּא לְמֵת אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ג) "לָהּ יִטַּמָּא" אֵינוֹ מִטַּמֵּא לַאֲחֵרִים עִמָּהּ. שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְנִטְמֵאתִי עַל אָבִי אֶלַּקֵּט עַצְמוֹת פְּלוֹנִי אוֹ אֶגַּע בְּקֶבֶר פְּלוֹנִי. לְפִיכָךְ כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלֹא יִתְטַמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ:

פרק ג

א כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת חוּץ מִשִּׁשָּׁה מֵתִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה אוֹ אִשְׁתּוֹ. בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה. הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא א) "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו". וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ הַמַּאֲהִיל אוֹ הַנּוֹשֵׂא. וְאֶחָד הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת שֶׁנֶּאֱמַר לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת כָּל דְּבָרִים הַמְטַמְּאִין מִן הַמֵּת מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדִּבְרֵיהֶם:

ב וְכֵן אִם נָגַע הַכֹּהֵן בְּקֶבֶר לוֹקֶה. אֲבָל נוֹגֵעַ הוּא בִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת אַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּמֵּא בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה:

ג וְכֵן אִם נִכְנַס לְאֹהֶל טָמֵא שֶׁנִּכְנְסָה לוֹ הַטֻּמְאָה לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּבֵית אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כָּל הָאֹהָלִים שֶׁתִּכָּנֵס לָהֶן הַטֻּמְאָה אוֹ שֶׁתֵּצֵא מֵהֶן וְדִין הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה וְהַחוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וְאֵי זֶה מֵהֶן דִּין תּוֹרָה וְאֵי זֶה מֵהֶן מִדִּבְרֵיהֶן. הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ שֶׁאֵין עַכּוּ"ם מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל וּלְפִיכָךְ קִבְרוֹתֵיהֶם טְהוֹרִים וּמֻתָּר לְכֹהֵן לִכָּנֵס לְשָׁם וְלִדְרֹךְ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא שֶׁיִּגַּע בַּטֻּמְאָה אוֹ שֶׁיִּשָּׂאֶנּוּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם:

ד כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה וְאַחַר שֶׁיָּדַע הִתְרוּ בּוֹ אִם קָפַץ וְיָצָא פָּטוּר. וְאִם יָשַׁב שָׁם כְּדֵי הִשְׁתַּחֲוָיָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. נִכְנַס וְיָצָא וְחָזַר וְנִכְנַס וְיָצָא אִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם לוֹקֶה עַל כָּל כְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ בּוֹ וּפֵרַשׁ וְחָזַר וְנָגַע וְהִתְרוּ בּוֹ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הָיָה נוֹגֵעַ וְלֹא פֵּרַשׁ אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנָגַע בְּמֵתִים אֲחֵרִים. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ:

ה הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין הֲרֵי הַכֹּהֵן לוֹקֶה וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד הֲרֵי זֶה שֶׁטִּמְּאוֹ לוֹקֶה:

ו כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מְטַמֵּא לִקְרוֹבִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא יא) "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל אֲפִלּוּ קְרוֹבָיו. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא יא) "וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא". הָא לָמַדְתָּ שֶׁהוּא חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא. כֵּיצַד. נָגַע אוֹ נָשָׂא לוֹקֶה אַחַת. נִכְנַס לְאֹהֶל וְיָשַׁב שָׁם עַד שֶׁמֵּת עָלָיו הַמֵּת. אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו גַּג הַשִּׁדָּה שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה וּביאָה בְּאֵין כְּאֶחָד. הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם מִשּׁוּם לֹא יָבֹא וּמִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא:

ז נִטְמָא מִקְדָּם וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לְאֹהֶל אִם הִתְרוּ בּוֹ לוֹקֶה אַף עַל הַבִּיאָה:

ח כֹּהֵן שֶׁפָּגַע בְּמֵת מִצְוָה בַּדֶּרֶךְ הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לוֹ. אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב לְהִטַּמֵּא לוֹ וּלְקָבְרוֹ. וְאֵיזֶהוּ מֵת מִצְוָה. אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ קוֹבְרִין. דְּבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבַדּוֹ וְאֵין עִמּוֹ אַחֵר וַאֲפִלּוּ קָרָא שָׁם בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ עוֹנֶה. אֲבָל אִם כְּשֶׁיִּקְרָא אֲחֵרִים עוֹנִים אוֹתוֹ אֵין זֶה מֵת מִצְוָה אֶלָּא יִקְרָא לַאֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ וְיַעַסְקוּ בּוֹ:

ט הָיוּ כֹּהֵן וְנָזִיר מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ וּפָגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה. יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם וְאַל יִטַּמֵּא בּוֹ הַכֹּהֵן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן הֶדְיוֹט יִטַּמֵּא הַהֶדְיוֹט. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה מִתְאַחֵר בְּטֻמְאָה. וּסְגָן עִם מְשׁוּחַ מִלְחָמָה שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה יִטַּמֵּא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה וְאַל יִטַּמֵּא הַסְּגָן:

י נָשִׂיא שֶׁמֵּת הַכֹּל מְטַמְּאִין לוֹ אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים. עֲשָׂאוּהוּ כְּמֵת מִצְוָה לַכֹּל מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ. וְכֵן הַכֹּל אוֹנְנִין עָלָיו:

יא בְּנוֹת אַהֲרֹן לֹא הֻזְהֲרוּ עַל טֻמְאַת מֵת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא א) "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. וְכֵן הַחֲלָלִים מְתֻרִּין לְהִטַּמֵּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּנֵי אַהֲרֹן עַד שֶׁיִּהְיוּ בִּכְהוּנָם:

יב כֹּהֵן קָטָן הֲרֵי הַגְּדוֹלִים מְזֻהָרִים שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ. וְאִם בָּא לְהִטַּמֵּא מַעֲצָמוֹ אֵין בֵּית דִּין מְצֻוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ. אֲבָל אָבִיו צָרִיךְ לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה:

יג מֵת תּוֹפֵשׂ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ לְטֻמְאָה. וְכָל כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפְּרָס אוֹ יָצָא חוּצָה לָאָרֶץ. אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּדָם תְּבוּסָה. אוֹ בְּגוּלֶל וּבְדוֹפֵק וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. מִפְּנֵי שֶׁהֵן אָבוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה:

יד מֻתָּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא בְּבֵית הַפְּרָס אוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ לְדָבָר מִצְוָה בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא. כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּלַמְּדֵנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא מִן הַכֹּל אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם לִכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. כֵּיצַד. אֲבֵל שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין עַל גַּבֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל

מֵתִים לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲפִלּוּ מַלְכֵי עַכּוּ"ם כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיַּחְזֹר כְּבוֹדָן לִמְקוֹמָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לָדוּן עִם הָעַכּוּ"ם וּלְעָרְעֵר עִמָּהֶן. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

פרק ד

א מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמֵתִים וּבִקְבוּרָה כָּךְ הוּא. מְאַמְּצִין עֵינָיו שֶׁל מֵת. וְאִם נִפְתַּח פִּיו קוֹשְׁרִין אֶת לְחָיָיו. וּפוֹקְקִין אֶת נְקָבָיו אַחַר שֶׁמְּדִיחִין אוֹתוֹ. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמֵינֵי בְּשָׂמִים. וְגוֹוְזִין שְׂעָרוֹ. וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבָנִים. וְלֹא יִהְיוּ דְּמֵיהֶן יְקָרִים. וְנָהֲגוּ חֲכָמִים בְּסוּדָר שֶׁוֶה זוּז שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁפְּנֵיהֶם מֻשְׁחָרִין בָּרָעָב:

ב וְאָסוּר לִקְבֹּר בְּתַכְרִיכִין שֶׁל מֶשִׁי וּבְגָדִים הַמְּזָהָבִין הָרְקוּמִין אֲפִלּוּ לְנָשִׁיא שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁזֶּהוּ גַּסוּת הָרוּחַ וְהַשְׁחָתָה וּמַעֲשֶׂה עַכּוּ"ם. וְסוֹבְלִין אֶת הַמֵּת עַל הַכְּתֵף עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת:

ג וְנוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה אֲסוּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל שֶׁמָּא תִּפָּסֵק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמִּצְוָה:

ד וְחוֹפְרִין בַּעֲפַר מְעָרוֹת וְעוֹשִׂין כּוּךְ בְּצַד הַמְּעָרָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה. וּמַחְזִירִין הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וְיֵשׁ לָהֶן לִקְבֹּר בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְלַוִּין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו טו) "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". וּמְצַיְּנִין אֶת כָּל בֵּית הַקְּבָרוֹת וּבוֹנִין נֶפֶשׁ עַל הַקֶּבֶר. וְהַצַּדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם שֶׁדִּבְרֵיהֶם הֵם זִכְרוֹנָם. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבָרוֹת:

ה הַגּוֹסֵס הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דָּבָר. אֵין קוֹשְׁרִין לְחָיָיו וְאֵין פּוֹקְקִין נְקָבָיו וְאֵין מַנִּיחִין כְּלִי מַתֶּכֶת וּכְלִי מֵיקֵר עַל טַבּוּרוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּח. וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ. וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ. וְלֹא מְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחוֹל וְלֹא עַל הַמֶּלַח עַד שָׁעָה שְׁמִימוּת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים. לְמָה זֶּה דּוֹמֶה לְנֵר שֶׁמִּטַּפְטֵף כֵּיוָן שֶׁיִּגַּע בּוֹ אָדָם יִכְבֶּה. וְכָל הַמְאַמֵּץ עֵינָיו עִם יְצִיאַת נֶפֶשׁ הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים אֶלָּא יִשְׁהֶא מְעַט שֶׁמָּא נִתְעַלֵּף. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו. וְלֹא חוֹלְצִין כְּתֵף. וְלֹא מַסְפִּידִין. וְלֹא מַכְנִיסִין עִמּוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין בַּבַּיִת עַד שֶׁיָּמוּת:

ו מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו אוֹכֵל בְּבַיִת אַחֵר. אֵין לוֹ בַּיִת אַחֵר עוֹשֶׂה מְחִצָּה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דָּבָר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה מַחְזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵינוֹ מֵסֵב וְאוֹכֵל. וְלֹא אוֹכֵל בָּשָׂר. וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ. וְאֵינוֹ מְזַמֵּן. וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו. וּפָטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. בְּשַׁבָּת מֵסֵב וְאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן. וּמְבָרֵךְ. וּמְזַמֵּן. וּמְבָרְכִין עָלָיו וּמְזַמְּנִין עָלָיו. וְחַיָּב בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת

בַּתּוֹרָה חוּץ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. נִקְבַּר הַמֵּת הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מְעַט כְּדֵי לִשְׁרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו אֲבָל לֹא לִרְווֹת:

ז אֵין מַשְׁהִין אֶת הַמֵּת אֶלָּא מַדְחִין מִטָּתוֹ מִיָּד. וְכָל הַמַּדְחֶה מִטָּתוֹ הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה:

ח הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ עֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִין עַל הַמִּטָּה מֻתָּר. שֶׁלֹּא מִהֵר אֶלָּא לִכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ. וְכָל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה אֶלָּא אִם כֵּן הֶלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ וּלְהַשְׁלִים צָרְכָיו:

ט הָאֵבֶל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין וּלֶאֱכל מִשֶּׁלּוֹ. וְחַיָּב לֵישֵׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה. וּבִשְׁאָר יְמֵי הָאֵבֶל מֻתָּר לוֹ לֶאֱכל מִשֶּׁלּוֹ וְלֵישֵׁב עַל גַּבֵּי מַפֶּץ אוֹ קַרְקַע. וּמֻנָּח תְּפִלִּין. וּמְנִין שֶׁהוּא אָסוּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהָנִיחַ תְּפִלִּין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל כד יז) "פְּאֵרְךָ חָבוֹשׁ עָלֶיךָ" מִכְלַל שֶׁכָּל הָעָם אֲסוּרִין. וְנֶאֱמַר לוֹ (יחזקאל כד יז) "וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל" מִכְלַל שֶׁכָּל הָעָם אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲחֵרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן וַאֲסוּרִין לֶאֱכל מִשֶּׁל עַצְמָן:

פרק ה

א אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה וּבִשְׁאָר יְמֵים מִדִּבְרֵיהֶם. אָסוּר לְסַפֵּר. וּלְכַבֵּס. וּלְרָחֵץ. וְלָסוּךְ. וּלְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְלִנְעל אֶת הַסַּנְדָּל. וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. וְלִקְרוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. וְלִזְקֹף אֶת הַמִּטָּה. וְלִפְרֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ. וְלִשְׁאל שָׁלוֹם. הַכֹּל אַחַד עָשָׂר דָּבָר:

ב וּמְנִין שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר בְּנֵי אַהֲרֹן (ויקרא י ו) "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ". מִכְלַל שֶׁכָּל הַמִּתְאַבֵּל אָסוּר לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ אֶלָּא מְגַדֵּל פֶּרַע. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לְגַלַּח שְׂעַר רֹאשׁוֹ כָּךְ אָסוּר לְגַלַּח שְׂעַר זְקָנוֹ וְכָל שֵׂעָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ. הָיָה מְגַלֵּחַ וְשָׁמַע שֶׁמֵּת אָבִיו מַשְׁלִים תִּגְלַחַת שְׂעָרוֹ אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ. וְכֵן אָסוּר לְגַלַּחַ שִׂפָּה וְלִטֹּל צִפָּרְנָיו בִּכְלִי אֲבָל בְּשִׁנָּיו אוֹ שְׁנוֹטֵל צִפֹּרֶן בְּצִפֹּרֶן מֻתָּר:

ג וּמְנִין שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלִרְחֹץ גּוּפוֹ וְלָסוּךְ. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יד ב) "הִתְאַבְּלִי נָא וְלִבְשִׁי בִגְדֵי אֵבֶל וְאַל תָּסוּכִי שָׁמֶן". וּרְחִיצָה בִּכְלַל סִיכָה שֶׁהֲרְחִיצָה קוֹדֶמֶת לְסִיכָה שֶׁנֶּאֱמַר (רות ג ג) "וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ". וּכְשֵׁם שֶׁאָבֵל אָסוּר בִּכְבוּס בְּגָדִים כָּךְ אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין:

ד אָסוּר לָסוּךְ מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ. וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא מֻתָּר. וְכֵן אָסוּר בִּרְחִיצַת מִקְצָת גּוּפוֹ בְּחַמִּין. אֲבָל בְּצוֹנֵן רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו אֲבָל לֹא כָּל גּוּפוֹ:

ה מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יב כד) "וַיְנַחֵם דָּוִד אֵת בַּת שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ". מִכְלַל שֶׁהָיָה אָסוּר מִקֹּדֶם. וְכֵן לֹא יִשָּׂא הָאֵבֶל אִשָּׁה וְלֹא

תִּנָּשֵׂא אִשָּׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטָּתָן. וּמֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשְׁתּוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה:

ו מִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל כד יז) "וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ". מִכְלַל שֶׁכָּל הָעָם אֲסוּרִין. הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ וּכְשֶׁיִּכָּנֵס בַּמְּדִינָה חוֹלֵץ מִנְעָלָיו:

ז רֶמֶז לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ח י) "וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל" מָה חַג אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה אַף אֵבֶל אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה כָּךְ הוּא אָסוּר לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּסְחוֹרָה וְלֵילֵךְ מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בְּסְחוֹרָה:

ח כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאן וְאֵילֵךְ אִם הָיָה עָנִי עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְהָאִשָּׁה טוֹוָה בְּפֶלֶךְ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ:

ט שְׁנֵי אַחִים אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָיוּ בַּחֲנוּת אַחַת וְאֵרַע אֵבֶל לְאֶחָד מֵהֶן. נוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּת כָּל שִׁבְעָה:

י אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר לְאָבֵל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אֲבֵלוֹ. אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂים לוֹ. כֵּיצַד. הָיוּ זֵיתָיו לַהֶפֹּךְ וְכַדָּיו לָגוּף וּפִשְׁתָּנוֹ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה וְצַמְרוֹ מִן הַיְּוֹרָה. שׂוֹכֵר אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַבְּצִין לוֹ שָׂדֵהוּ מִשֶּׁתַּגִּיעַ עוֹנַת הַמַּיִם:

יא הָאֲרִיסִין וְהַחֻכְירִין שֶׁלּוֹ וְהַקַּבְּלָנִין הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ כְּדַרְכָּן. אֲבָל הַחַמָּרִים וְהַגַּמָּלִים בַּבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹ וְהַסַּפָּנִים בַּסְּפִינָה שֶׁלּוֹ הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשׂוּ. וְאִם הָיוּ מֻחְכָּרִים אוֹ מֻשְׂכָּרִים מִקֹּדֶם לְזְמַן קָצוּב הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ:

יב שְׂכִיר יוֹם אֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ:

יג הָאֵבֶל שֶׁהָיְתָה מְלֶאכֶת אֲחֵרִים בְּיָדוֹ בֵּין בְּקַבְּלָנוּת בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּקַבְּלָנוּת לֹא יַעֲשֶׂה. הָיְתָה מְלַאכְתּוֹ בְּיַד אֲחֵרִים. בְּבֵיתוֹ לֹא יַעֲשׂוּ בְּבֵית אַחֵר עוֹשִׂין:

יד הָיָה לוֹ דִּין עִם אָדָם אֵינוֹ תּוֹבְעוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֵלוּת. וְאִם הָיָה דָּבָר אָבֵד עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים:

טו מִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל כד יז) "הֵאָנֵק דֹּם":

טז אָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַמִּדְרָשׁ וּבַהֲלָכוֹת. וְאִם הָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ מֻתָּר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲמִיד תַּרְגְּמָן אֶלָּא יִלְחַשׁ לְאֶחָד בְּצִדּוֹ וְזֶה שֶׁבְּצִדּוֹ אוֹמֵר לַתַּרְגְּמָן וְהַתַּרְגְּמָן מַשְׁמִיעַ לָרַבִּים:

יז וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הָאֵבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יג לא) "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה":

יח וְחַיָּב לִכְפּוֹת הַמִּטָּה כָּל שִׁבְעָה. וְלֹא מִטָּתוֹ בִּלְבַד הוּא כּוֹפֶה אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה בָּתִּים וּבֶעָשֶׂר עֲיָרוֹת חַיָּב לִכְפּוֹת אֶת כֻּלָּן. וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶן כֻּלָּן כּוֹפִין אֶת מִטּוֹתֵיהֶן. הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לְכֵלִים אוֹ לְמָעוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתָהּ. דַּרְגָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ אֶלָּא מַתִּיר אֶת קַרְבִּיטָיו וְהוּא נוֹפֵל מֵאֵלָיו. מִטָּה שֶׁנִּקְלִיטָהּ יוֹצְאִין מִמֶּנָּה שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהַפְכָהּ זוֹקְפָהּ וְדַיּוֹ. הָפַךְ כָּל מִטּוֹתָיו וְהָיָה הוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מִטּוֹת אֲחֵרִים אוֹ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא אוֹ עַל גַּבֵּי אָרוֹן אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה הַכְּפוּיָה׃

יט מִנַּיִן לְאֵבֶל שֶׁאָסוּר בִּפְרִיעַת הָרֹאשׁ. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל כד יז) "לֹא תַעֲטֶה עַל שָׂפָם" מִכְלַל שֶׁשְּׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִין בַּעֲטִיפַת הָרֹאשׁ. וְהַסּוֹדֵר שֶׁמְּכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ עוֹטֶה מִמְּקָצָתוֹ מְעַט עַל פִּיו. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג מה) "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה" וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם כַּאֲבֵלָא יִתְעַטַּף׃

כ וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד יז) "הֵאָנֵק דֹּם". כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם אֵין מַחְזִיר לוֹ אֶלָּא מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא אָבֵל. וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה מִי שֶׁשָּׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ מַחְזִיר לוֹ שָׁלוֹם. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֲחֵרִים אֲבָל אֲחֵרִים אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אִם בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם נֶאֱסַר בְּאֵבֶל קַל וָחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהַרְבּוֹת דְּבָרִים וְלִשְׂחוֹק שֶׁנֶּאֱמַר דֹּם. וְלֹא יֶאֱחֹז תִּינוֹק בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יְבִיאֻנּוּ לִידֵי שְׂחוֹק. וְלֹא יִכָּנֵס לִמְקוֹם שִׂמְחָה כְּגוֹן בָּתֵּי הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן׃

פרק ו

א מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁיִּהְיֶה הָאֵבֶל נוֹהֵג בְּמִקְצַת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יג) "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים". מִכְלַל שֶׁהָאֵבֶל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם׃

ב וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. וּבְגִהוּץ. וּבְנִשּׂוּאִין. וּבְשִׂמְחַת מֵרֵעוּת. וְלֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה. הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים׃

ג בְּתִסְפֹּרֶת כֵּיצַד. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שֵׂעָר גּוּפוֹ. אוֹ לְגַלַּח שְׂפָמוֹ. אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בְּכָל שִׁבְעָה. כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאִישׁ. אֲבָל בְּאִשָּׁה מֻתֶּרֶת בִּנְטִילַת שֵׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה וְהָאִישׁ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיִּשְׁלַח פֶּרַע אוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו׃

ד וְכֵן אָסוּר לְלַבֵּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין מֻתָּרִין. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין מֻתָּרִין. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּהוּץ. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֻתָּר בְּגִהוּץ אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ:

ה בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד. אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֻתָּר לְאָרְשָׂהּ אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָה. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ אִם כְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים. אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה אוֹ שֶׁקִּיֵּם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרְשָׂהּ וְלִכְנֹס מִיָּד. וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה לֹא תִּבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם:

ו שִׁמְחַת מַרְעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ מִיָּד. מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ חַיָּב לְפָרְעָהּ אָסוּר לְהַכְנֵס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם:

ז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּשְׁאָר כָּל מֵתִים. אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יִכָּנֵס לְשִׁמְחַת מַרְעוּת עַד י"ב חֹדֶשׁ:

ח עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן מֻתָּר לֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו וְיֹאמְרוּ לוֹ לֵךְ עִמָּנוּ:

ט עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן רָצָה מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ רָצָה אֵינוֹ מְמַעֵט. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ:

י הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אִם יָכוֹל לְמַעֵט בְּעִסְקוֹ יְמַעֵט וְאִם לָאו יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ:

יא מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ צָלוּב בָּעִיר אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בַּצַּד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ:

יב יוֹם שִׁבְעִי מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַדְּבָרִים בְּיוֹם שְׁבִיעִי. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים:

יג מִי שֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבָלָיו וְהִכְבִּיד שְׁעָרוֹ מֻקָּל בְּתַעַר לֹא בְּמִסְפָּרַיִם. וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם אֲבָל לֹא בְּנָתָר וְלֹא בְּחוֹל. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן אֲבָל לֹא בְּחַמִּין. וְכֵן מִי שֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבָלָיו וּבָא מִמְּדִינַת הַיָּם וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה. אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים. אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻוֶּדֶה וְהֻתַּר. אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר. וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה. הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי אֵבְלָם הוֹאִיל וּתְכָפָם אֵבֶל אַחַר אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי:

פרק ז

א מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב. אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְׁמוּעָה אֲפִלּוּ יוֹם שְׁלֹשִׁים עַצְמוֹ הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה. וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעָה יְמֵי אֵבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְׁמוּעָה. וְקוֹרֵעַ וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים לְאִסּוּר הַתִּסְפֹּרֶת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה כְּיוֹם הַקְּבוּרָה. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ. וּכְאֵלּוּ יוֹם הַשְׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלֹשִׁים וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ׃

ב כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בִּשְׁאָר הַיּוֹם. וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים׃

ג מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל אוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת וּלְאַחַר שַׁבָּת אוֹ אַחַר הֶרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה. עוֹלֶה לוֹ וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הֶרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד. וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ד מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא. אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד. אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ לַעֲמֹד הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים עוֹלֶה לוֹ וּמוֹנֶה עִמָּהֶן תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא׃

ה אֲבָל בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אָבֵל אַחֵר. מִכָּאן וְאֵילָךְ הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְנַחֲמִין אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה. שְׁנִיָּה יוֹצֵא וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ. רְבִיעִית הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם׃

ו כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת. אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמַעְלָה וּלְגַדֵּל פֶּרַע וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה. וְכָל הָעָם בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֹן וְהוּא מֵסֵב עַל הַסַּפְסָל. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ אָנוּ כַּפָּרָתְךָ וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים הַמְמֻנֶּה מְמַצְעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם וְאוֹמֵר לָהֶם תְּנַחֲמוּ׃

ז וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים. וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים. וְלֹא יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג בְּרְצוֹנוֹ׃

ח אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ אֶלָּא עֲבָדָיו וּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְשֶׁה אוֹתָם. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מֻסָּב עַל הַדַּרְגָּשׁ:

פרק ח

א אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י ו) "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ" הָא אַחֵר חַיָּב לִפְרֹם. וְאֵין קְרִיעָה אֶלָּא מְעֻמָּד. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יג לא) "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו". וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ. מִלְּפָנָיו. וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְמַטָּה לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה. אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְמַטָּה:

ב כַּמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע. טֶפַח. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל שְׂפַת הַבֶּגֶד. וּמֻתָּר לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי. וְיֵשׁ לוֹ לִקְרֹעַ בְּפָנִים שֶׁלֹּא בְּפָנֵי אָדָם. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ בְּפָנִים וְקוֹרֵעַ בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד:

ג כָּל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת הַקֶּרַע לְפָנִים וְאִם בָּא לְהַחְלִיף מַחְלִיף וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. שֶׁכָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בְּשִׁעַת חֲמוּם אֵינוֹ קֶרַע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשְׁאָר הַמֵּתִים חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ. אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ. וּמַבְדִּיל שְׂפַת הַבֶּגֶד וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי אֶלָּא בְּיָדוֹ מִבַּחוּץ בִּפְנֵי כָּל הָעָם וְקוֹרֵעַ כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. וּבֶגֶד הַזֶּעָה הַדָּבוּק לִבְשָׂרוֹ אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְאִם הֶחְלִיף בֶּגֶד אַחֵר חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן הֶחְלִיף בֶּגֶד אַחֵר חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה. וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּב לַחְלֹץ:

ד קוֹרְעִין לְקָטָן מִפְּנֵי עֶגְמַת נֶפֶשׁ. וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת אֵין מְקָרְעִין לוֹ וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ שֶׁלֹּא תִטְרַף עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמְשַׁתְּקִין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו:

ה וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעְלָהּ:

ו מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לִקְרֹעַ וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק בְּתוֹךְ שִׁבְעָה קוֹרֵעַ. לְאַחַר שִׁבְעָה אֵינוֹ קוֹרֵעַ. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבֶגֶד קָרוּעַ לִפְנֵי מֵתִים כְּלוֹמַר שֶׁהוּא קָרֵעַ עַתָּה עֲלֵיהֶן. הֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים:

ז הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַשְׁאִילֵנִי חָלוּקְךָ וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלֶה וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת. קוֹרֵעַ וּמְאַחֶה וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת חָלוּקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קְרָעוֹ. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ חוֹלֶה הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ:

ח מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף וְסָבוּר שֶׁמֵּת וְקָרַע וְאַחַר כָּךְ מֵת. אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ. וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וְקָרַע וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁמֵּת בְּנוֹ. אָמְרוּ לוֹ מֵת וְכַסָּבוּר שֶׁאָבִיו וְקָרַע וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ. אִם תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר יָצָא יְדֵי קְרִיעָה וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר לֹא יָצָא וְחַיָּב לִקְרוֹעַ קֶרַע אַחֵר:

ט מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּם. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר:

י מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר. אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְקוֹרֵעַ. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו מַחְזִירוֹ לְאֲחוֹרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה הוֹפְכוֹ לְמַטָּה. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וְקָרַע וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף. מִתְאַחֶה הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הָעֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ וְקָרַע וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת אָבִיו אֵינוֹ מוֹסִיף אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת:

פרק ט

א כָּל הַקְּרָעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו. שׁוֹלֵל הַקֶּרַע לְאַחַר שִׁבְעָה וּמְאַחֶה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרַעַת וְשׁוֹלֶלֶת מִיָּד אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת:

ב כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ כָּךְ חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה. וְעַל הַנָּשִׂיא וְעַל אַב בֵּית דִּין. וְעַל רֹב הַצִּבּוּר שֶׁנֶּהֱרָג. וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם. וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף. וְעַל עָרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם. וְעַל הַמִּקְדָּשׁ:

ג כָּל אֵלּוּ הַקְּרָעִים קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְאַחִין מֻתָּר לְשׁוֹלְלָן לְמָלְלָן וּלְלַקְּטָן וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמִין סֻלְמוֹת. וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאַחוּי אֶלָּכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַשָּׁלָל אוֹ הַמֻּלָּל אוֹ הַלִּקּוּט לֹא עָשָׂה כְּלוּם אֲבָל קוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הָאַחוּי הָאֶלָּכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד. אֲפִלּוּ הָפַךְ הַכְּלִי וְנַעֲשָׂה שְׁפָתוֹ לְמַטָּה לֹא יְאַחֶה:

ד וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר אָסוּר לְאַחוֹתוֹ כָּךְ הַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ שֶׁקֶּרַע זֶה אֵינוֹ מִתְאַחֶה:

ה וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל רַבּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְעִין עַל אָבִיו. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב יב) "וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים". מִכָּאן שֶׁחַיָּב לְהַבְדִּיל הַשָּׂפָה:

ו וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַנָּשִׂיא וְעַל אַב בֵּית דִּין וְעַל שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שֶׁנֶּהֱרַג רֹב צִבּוּר. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב א יא) "וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָו וַיִּקְרָעֵם וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ" (שמואל ב א יב) "וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד הָעָרֶב". (שמואל ב א יב) "עַל שָׁאוּל" זֶה נָשִׂיא. (שמואל ב א יב) "וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ" זֶה אַב בֵּית דִּין. (שמואל ב א יב) "וְעַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב" זוֹ שְׁמוּעָה רָעָה:

ז וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל בְּרָכַת הַשֵּׁם. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יח לז) "וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים". אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חַיָּבִין לִקְרֹעַ:

ח וְהָעֵדִים אֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ כְּשֶׁיְּעִידוּ בְּבֵית דִּין. שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ:

ט וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לו כג) "וַיְהִי כִקְרוֹא יְהוּדִי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה" וְגוֹ' (ירמיה לו כג) "עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח" (ירמיה לו כד) "וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו". מִכְלַל שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ. וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ כְּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְחַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת אַחַת עַל הַגְּוִיל וְאַחַת עַל הַכְּתָב. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לו כז) "אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים":

י וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל עָרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם וְעַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מא ה) "וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם וּמִשִּׁילֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלָּחֵי זָקָן וּקְרֻעֵי בְגָדִים":

יא כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ וְכֵן אָדָם כָּשֵׁר שֶׁמֵּת הַכֹּל חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם. וְקוֹרְעִין טָפַח כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים. אֲבָל חָכָם שֶׁמֵּת הַכֹּל קְרוֹבָיו וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד שֶׁמְּגַלִּין אֶת לִבָּם וְחוֹלְצִין מִימִין. וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה. וּכְבָר נָהֲגוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם לִקְרֹעַ זֶה עַל זֶה טָפַח. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שָׁוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ:

יב כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הֶחָכָם שֶׁמֵּת כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִירוּ פְּנֵיהֶן מֵאֲחוֹרֵי הַמִּטָּה שׁוֹלְלִין. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הֶחָכָם מְאַחֶה לְמָחָר שֶׁאַפִּלּוּ רַבּוֹ שֶׁמֵּת אֵין מִתְאַבֵּל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד אוֹ יוֹם מִיתָה אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה. כֵּן יֵרָאֶה לִי שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא וְכֵיוֹצֵא בּוֹ שׁוֹלֵל לְמָחָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְאַחֶה עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם:

יג חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שֶׁמֵּת אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הֶסְפֵּדוֹ וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ. וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם וּמְאַחֶה לְמָחָר:

יד אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו וְחוֹלְצִין מִשְּׁמֹאל וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטֵלִין. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וּמְשַׁנִּין אֶת מְקוֹמָן. הַיּוֹשְׁבִין בַּדָּרוֹם יֵשְׁבוּ בַּצָּפוֹן. וְהַיּוֹשְׁבִים בַּצָּפוֹן יֵשְׁבוּ בַּדָּרוֹם:

טו נָשִׂיא שֶׁמֵּת הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו. וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן. וּבְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּטֵלִים. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרְאִין שִׁבְעָה. וְלֹא יְטַיְּלוּ בַּשּׁוּק אֶלָּא יוֹשְׁבִין מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת דָּוִים כָּל הַיּוֹם:

פרק י

א הַשַּׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבֵלוּת. וְאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה. כְּגוֹן עֲטִיפַת הָרֹאשׁ וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּרְחִיצָה בְּחַמִּין. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבְּגָלוּי אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבֵלוּת. אֶלָּא לוֹבֵשׁ מְנָעָלָיו וְזוֹקֵף אֶת הַמִּטָּה. וְנוֹתֵן שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. וְאִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד מַחֲלִיף. וְלֹא יְלַבֵּשׁ בֶּגֶד קָרוּעַ בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף מַחְזִיר אֶת הַקָּרֶע לְאַחֲרָיו:

ב מֵאֵימָתַי זוֹקְפִים אֶת הַמִּטּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד חוֹזֵר וְכוֹפֶה אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת:

ג הָרֶגֶל וְכֵן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין דָּבָר מִדִּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֵג בָּהֶן. וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה. נִמְצָא מוֹנֶה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם וּלְאַחַר הַפֶּסַח שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם. שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכֵן אִם קָבַר קֹדֶם עֲצֶרֶת מוֹנֶה אַחֲרֶיהָ שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד הֲרֵי הִיא רֶגֶל וְעוֹלָה לְשִׁבְעָה יָמִים:

ד קָבַר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת מוֹנֶה אַחַר הֶחָג תִּשְׁעָה יָמִים בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַפְסִיק שִׁבְעָה. וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג. וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אֶחָד הֲרֵי אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם:

ה הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם רֶגֶל מִן הָרֶגָלִים אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. וּמֵתְר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמִּקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל אֲפִלּוּ מֵתוּ

קוֹדֶם הֶרֶגֶל שִׁלשִׁים יוֹם אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּשְׁלַח פָּרַע. אוֹ עַד שֶׁיִּבְעָרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו. וְאֵין הָרְגָלִים מַפְסִיקִין דָּבָר זֶה:

ו חָל שִׁשִּׁי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הֶרֶגֶל וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲמִישִׁי אוֹ שִׁלִישִׁי. אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְלֹא בָּטְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא גְּזֵרַת שִׁבְעָה בִּלְבַד. וְאֵינוֹ מֻתָּר לְרָחֵץ וְלָסוּךְ וְלַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב. וְיוֹם טוֹב מַפְסִיק שְׁאָר הַשִּׁבְעָה. וּלְאַחַר יוֹם טוֹב מַשְׁלִים כָּל שִׁלשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה וְאָסוּר בָּהֶן בְּכָל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים:

ז חָל שִׁבְיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הֶרֶגֶל וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁלשִׁים וּמֻתָּר לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד שֶׁהֲרֵי אָנוּס הָיָה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשַׁבָּת. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחַר עֲצֶרֶת אוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שִׁלשִׁים וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה:

ח הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת כְּלָל. וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל אֶלָּא לְאַחַר הֶרֶגֶל מַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה וְנוֹהֵג בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת. וּמוֹנֶה שִׁלשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה וְנוֹהֵג בִּשְׁאָר הַשִּׁלשִׁים בְּכָל גְּזֵרוֹת שִׁלשִׁים:

ט הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת. הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. וּמוֹנֶה אַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד וּמוֹנֶה שְׁלשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ:

י הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן. אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת. נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת. הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל תּוֹרָה יְדָחֶה עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת. שֶׁשְּׁנֵיהֶן כְּיוֹם אֶרֶךְ הֵן מִטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ:

פרק יא

א אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בַּמּוֹעֵד קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ בַּמּוֹעֵד וְחוֹלֵץ כְּתֵפוֹ. וּמַבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים לֶחֶם בַּמּוֹעֵד. כָּל אֵלּוּ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֲבָל בְּיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מַבְרִין:

ב אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שֶׁחַיָּבִין בְּאֵבֶל. אוֹ הַקּוֹרֵעַ וְהַחוֹלֵץ עַל הֶחָכָם אוֹ עַל אָדָם כָּשֵׁר. אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה. וּמַבְרִין הַכֹּל עַל הֶחָכָם בַּמּוֹעֵד לְתוֹךְ הָרְחָבָה כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים. שֶׁהַכֹּל אֲבֵלִים עָלָיו:

ג כְּשֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד אֵין מַבְרִין אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת. וְאֵין אוֹמְרִין בִּרְכַּת אֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד. אֲבָל עוֹמְדִין בְּשׁוּרָה וּמְנַחֲמִין וּפוֹטְרִין. וְאֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה בָּרְחוֹב שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד. שֶׁהַמּוֹעֵד אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית. וְכֵן אֵין מְלַקְּטִים עַצְמוֹת

אָבִיו וְאִמּוֹ בַּמּוֹעֵד שֶׁאֵבֶל הוּא לוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַמֵּת בַּחֲנָכָה וּבְפוּרִים וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים אֲבָל נוֹהֲגִין בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת. וּמַתְּר לִסְפֹּד לִפְנֵי חֲנֻכָּה וּפוּרִים וּלְאַחֲרֵיהֶן:

ד הַנָּשִׁים בַּמּוֹעֵד מְעַנּוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת. וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת אֲבָל אֵין מְקוֹנְנוֹת לֹא בָּזֶה וְלֹא בָּזֶה. נִקְבַּר הַמֵּת לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת:

ה אֵי זֶהוּ עִנּוּי שֶׁכָּלָן עוֹנוֹת כְּאַחַת. קִינָה שֶׁאַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט יט) "וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּשְׁאָר הָעָם שֶׁמֵּתוּ. אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת סוֹפְדִים אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים אֲבָל לֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. וְאֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּפָנָיו. נִקְבַּר אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד. וְיוֹם שְׁמוּעָתוֹ כִּבְפָנָיו הוּא וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה:

ו לֹא תְעוֹרֵר אִשָּׁה עַל מֵת שֶׁלָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג. כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּוִים. שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמֵת יָשָׁן. אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג מְעוֹרֶרֶת:

ז שִׁבְעַת יְמֵי הַחֲתָנוּת הֲרֵי הֵן כְּרֶגֶל וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מַשְׁלִים שִׁבְעַת יְמֵי הַשִּׂמְחָה וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וּמוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר יְמֵי הַשִּׂמְחָה:

ח הֵכִין כָּל צָרְכֵי הַסְּעוּדָה וְאָפָה פִּתּוֹ וְטָבַח טִבְחוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה וּמֵת לוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה. אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר מוֹכֵר הַבָּשָׂר וְהַפַּת וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה. וְאִם נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְמָכְרוֹ. מַכְנִיסִין אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר וְאֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לַחֻפָּה. וּבוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה וּפוֹרֵשׁ וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֵג בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנָעָה כְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים וְאִשְׁתּוֹ יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְאֵין מוֹנְעִין תַּכְשִׁיטִין מִן הַכַּלָּה כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם. הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן עָלָיו מַיִם מוֹכֵר וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת תְּחִלָּה. הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עָלָיו מַיִם נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה תְּחִלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חָתָן אוֹ אִמּוֹ שֶׁל כַּלָּה. שֶׁאִם יַפְסִידוּ סְעוּדָה זוֹ אֵין לָהֶם מִי שֶׁיִּטְרַח לָהֶם. אֲבָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל כַּלָּה אוֹ אִמּוֹ שֶׁל חָתָן אוֹ שְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם נוֹהֲגִין שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה וְיִנָּהֲגוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה:

פרק יב

א הַהֶסְפֵּד כְּבוֹד הַמֵּת הוּא. לְפִיכָךְ כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן שְׂכַר מְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִסְפְּדוּהוּ אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא כג) "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ":

ב כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר רָאוּי לִקְבֹּר בְּחַיָּיו. וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר הֲרֵי שְׂכָרוֹ שָׁמוּר עַל כָּךְ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

ג אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם. וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה. וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים. לֹא שֶׁיְּשַׁלְשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת. וּבִשְׁאָר הָעָם מֻתָּר לַעֲשׂוֹת:

ד אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת לְמֵת. וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בִּקְרוֹבִים. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. מַעֲמִידִין שָׁאָר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אָבֵל. וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר שִׁבוּ יְקָרִים שִׁבוּ. וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאַחַר כָּךְ עִמְדוּ יְקָרִים עֲמֹדוּ. וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ [עַד] שֶׁבַע פְּעָמִים:

ה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לָאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. כָּךְ עוֹשִׂין לַנָּשִׁים. וּמַסְפִּידִין הַנָּשִׁים כָּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה בָּרְחוֹב לְעוֹלָם שֶׁזֹּה גְּנַאי לָאִשָּׁה. אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ:

ו הַמְלַקֵּט עֲצָמוֹת אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינִים וּנְהִי. וְלֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. אֲבָל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים:

ז הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. אִם שִׁדְּרוֹ קַיֶּמֶת עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה. וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם אֵין שִׁדְּרוֹ קַיֶּמֶת אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן בִּרְכַּת אֲבֵלִים דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאָבֵל. תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים שֶׁאוֹמְרִים בַּשּׁוּרָה:

ח הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְלָעֶרֶב אֵין מִתְאַבֵּל אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בְּסִדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן קִינוֹת:

ט אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּבֶן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֶסְפֵּד. בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים בְּנֵי חָמֵשׁ. וּבְנֵי עֲשִׁירִים בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת:

י תִּינוֹק שֶׁמֵּת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹצֵא בְּחֵיק וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים. אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים מִפְּנֵי הַיִּחוּד. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה. וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֵּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים יוֹצֵא בִּגְלוֹסְקְמָא קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם. וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה. וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֵּן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ יוֹצֵא בְּמִטָּה:

יא כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּכָּר לָרַבִּים רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָרַבִּים אֵין רַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה. לְאַחַר הַמִּטָּה יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה:

יב הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֵין מַסְפִּידִין אוֹתָן וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶן בְּשׁוּרָה. וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ:

פרק יג

א כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים. אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת. וְכָל הַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶן שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן:

ב הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמֹאל הַמְנַחֲמִין וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֵצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד. וְאוֹמְרִים לָהֶן תְּנֻחָמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאָבֵל לְבֵיתוֹ. וְכָל יוֹם וְיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת בָּאִין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ. בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ:

ג הָאָבֵל מֻסָּב בָּרֹאשׁ. וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ב יג) "וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ". וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל אֶת פִּיו תְּחִלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ב יג) "וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר" וּכְתִיב (איוב ג א) "אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ" וְגוֹ' (איוב ד א) "וַיַּעַן אֱלִיפַז". וְכֵיוָן שֶׁנִּעְנַע בְּרֹאשׁוֹ שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ. שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּאי:

ד מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם. בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת. וּשְׁאָר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶן. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִתְקַבְּצִין עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ:

ה הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא חוּץ מֵאֵבֶל וְחוֹלֶה. וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר לוֹ שֵׁב חוּץ מֵאֵבֶל וְחוֹלֶה שֶׁמִּשְׁמָע יֵשֵׁב בְּאֵבְלוֹ יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ:

יז מְכַבְּדִין וּמְרַבְּצִין בְּבֵית הָאֵבֶל. וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת וּצְלוֹחִיוֹת וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת. אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמְּגַמָּר וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים:

יח אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ. לֹא בִּכְלֵי כֶּסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֶלָּא בִּכְלֵי נְסָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה אֶלָּא בִּצְבוּעָה. שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יְינוֹתֵיהֶן טוֹבוֹת:

יט אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יֶתֶר עַל עֶשְׂרָה כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. שְׁלֹשָׁה קוֹדֶם אֲכִילָה. וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה. וְאַרְבָּעָה לְאַחַר אֲכִילָה. וְלֹא יוֹסִיף שֶׁמָּא יִשְׁתַּכֵּר:

כ אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל אֶלָּא יוֹשְׁבִין דָּוִין. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁל מֵת. אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּפָנָיו אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת אָסוּר:

כא אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יֶתֶר מִשִּׁשָּׁה יָמִים. וְאֵין מַסְפִּידִין יֶתֶר מִשָּׁבָעָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּשְׁאָר הָעָם. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַכֹּל לְפִי חָכְמָתָן. וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִשִּׁלְשִׁים יוֹם. שֶׁאֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ וּכְתִיב (דברים לד ח) "וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה". וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יֶתֶר עַל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בִּלְבַד נִסְפַּד. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ:

כב אַל יִתְקַשֶּׁה אָדָם עַל מֵתוֹ יֶתֶר מִדַּאי. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב י) "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ". כְּלוֹמַר יֶתֶר מִדַּאי שֶׁזֵּהוּ מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהַמְצַעֵר [עַצְמוֹ יוֹתֵר] עַל מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲרֵי זֶה טִפֵּשׁ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה. שִׁלְשָׁה לִבְכִי. שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד. שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים:

כג כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים הֲרֵי זֶה אַכְזָרִי. אֶלָּא יִפָּחֵד וְיִדְאַג וְיִפַּשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו וְיַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ. כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ. וּמִשִּׁלְשָׁה וְעַד שִׁבְעָה [כְּאִלּוּ הִיא] מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית. מִכָּאן וְאֵילָךְ [כְּאִלּוּ] עוֹבֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק. כָּל זֶה לְהָכִין עַצְמוֹ וַיַּחְזֹר וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא חָלוּ מִכְלַל שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל:

פרק יד

א מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים. וּלְנַחֵם אֲבֵלִים. וּלְהוֹצִיא הַמֵּת. וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה. וּלְלַוּוֹת הָאוֹרְחִים. וּלְהִתְעַסֵּק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה. לְשֵׂאת עַל הַכָּתֵף. וְלֵילֵךְ לְפָנָיו וְלִסְפֹּד וְלַחְפֹּר וְלִקְבֹּר. וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הַכַּלָּה וְהֶחָתָן. וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרְכֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם הֲרֵי הֵן בִּכְלַל (ויקרא יט

יח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים. עֲשֵׂה אַתָּה אוֹתָן לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת:

ב שְׂכַר הַלְוָיָה מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל. וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְדָרָךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ. מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְּרָכִים וּמַשְׁקֶה אוֹתָן וּמְלַוֶּה אוֹתָן. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח ב) "וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים". וְלִוּוִים יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָן. אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים:

ג כּוֹפִין לִלְוָיָה כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת יֵשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְכַמָּה שִׁעוּר לְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם בָּהּ. הָרַב לְתַלְמִיד עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר. וְהָאִישׁ לַחֲבֵרוֹ עַד תְּחוּם שַׁבָּת. וְהַתַּלְמִיד לָרַב עַד פַּרְסָה. וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק עַד שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת:

ד בְּקוּר חוֹלִים מִצְוָה עַל הַכֹּל. אֲפִלּוּ גָּדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְּרִין הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמּוֹסִיף מְשֻׁבָּח וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ וְהֵקֵל מֵעָלָיו. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים:

ה אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וָהָלְאָה. וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחלִי וְהִכְבִּיד מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה לֹא בְּשֶׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם. וְלֹא בְּשֶׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא חוֹלֵי מֵעַיִם וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן. וְלֹא מַחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַבְּקוּר קָשֶׁה לָהֶן:

ו הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו. אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא:

ז יֵרָאֶה לִי שֶׁנֶּחְמַת אֲבֵלִים קוֹדֶם לְבַקּוּר חוֹלִים. שֶׁנִּחוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים:

ח מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה. מֵנִיחַ אֶת הַכַּלָּה וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז ד) "לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל" וְגוֹ'. מֵת וְכַלָּה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה בַּדֶּרֶךְ. מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

ט מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ. אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ אֵין מְבַטְּלִין. וְכָל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בַּתּוֹרָה חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ:

י מֵת אֶחָד בָּעִיר. כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה עַד שֶׁיִּקָּבְרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו מַתְּרִין:

יא תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת. אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ. הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים אֵין לוֹ שִׁעוּר אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ:

יב קוֹבְרִין מֵתֵי עַכּוּ"ם וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם:

יג בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד. אֵין אוֹכְלִין בָּהֶן. וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה. וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן וְלֹא שׁוֹנִין בָּהֶן. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר אֵין נֵאוֹתִין בָּהֶן. וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ. וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת מֻתָּר:

יד הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לֹא יִתְּנֵם בְּדִיסְקִיָּא וְיַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי חֲמוֹרוֹ וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם. מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזָּיוֹן. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וּמִפְּנֵי הַלִּיסְטִים מֻתָּר:

טו אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ מְפַנֶּהוּ אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי:

טז אֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד שֶׁבְּזָיוֹן הוּא. וְקָטָן הַיָּשֵׁן עִם אִמּוֹ נִקְבָּר עִמָּהּ:

יז עֲפַר הַקֶּבֶר אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסֶרֶת. אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן אָסוּר בַּהֲנָאָה:

יח הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת. וַאֲפִלּוּ הֵטִיל בּוֹ נֵפֶל נֶאֱסַר בַּהֲנָאָה:

יט נֶפֶשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי וְשָׂם בּוֹ הַמֵּת. וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס אַחֵר לְשֵׁם הַמֵּת. אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּה הַמֵּת הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת חוֹלֵץ אוֹתָהּ וְהַשְׁאָר מֻתָּר. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת כֵּיוָן שֶׁהֻטַּל בּוֹ הַמֵּת נֶאֱסַר אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהוּ:

כ הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר. הֲרֵי זֶה לֹא יִקְבֹּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלְמִית. וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָאָה מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו:

כא הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה כֻּלּוֹ. חוּץ מִשְּׂעָרוֹ שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ. וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. אֲבָל כֵּלִים הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ לֹא נֶאֶסְרוּ בַּהֲנָאָה. אֲפִלּוּ אָרַג בֶּגֶד לְמֵת לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיְּגַיֵּעַ בַּמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ. שֶׁאֵין הַהַזְמָנָה אוֹסֶרֶת:

כב כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בַּתַּכְרִיכִין:

כג הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָן עַל הַמֵּת. מִצְוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָן. וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן:

כד מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְלָן וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לְתִתָּם לַעֲנִיִּים וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרַמָּה וְתוֹלֵעָה. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמֵּת עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה:

כה מֶלֶךְ שֶׁמֵּת עוֹקְרִין סוּס שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו. וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ מְנַשֵּׁר פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעָה יָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב לג) "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ" זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׂיא שֶׁמֵּת אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יֶתֶר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם:

כו מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת יֵשׁ לָהֶן לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאֵין בָּזֶה דֶּרֶךְ הָאֱמוֹרִי. וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה. שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד ה) "בִּשְׂלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הָרִאשֹׁנִים" (ירמיה לד ה) "יִשְׂרְפוּ לָךְ": סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת אָבֵל בְּסַ"ד